

JOANNA BRZEZIŃSKA

Uniwersytet Wrocławski

UWAGI O STATUSIE PRZEDSIĘBIORCY WE FRANCUSKIM
PRAWIE GOSPODARCZYM

POJĘCIE PRZEDSIĘBIORCY

Definiując pojęcie przedsiębiorcy we francuskim prawie gospodarczym, już na wstępie należy zaznaczyć, że uzyskanie takiego statusu jest obligatoryjnie powiązane z posiadaniem licznych praw oraz koniecznością wykonania wielu obowiązków, a tym samym polega na spełnieniu wielu wymogów formalnych. Wedle definicji zawartej w art. L 121-1 francuskiego kodeksu handlowego przedsiębiorcą jest ten, kto wykonuje czynności handlowe, a jego działalność ma charakter zawodowy¹. Przedsiębiorca jest zatem zobowiązany do wypełnienia następujących aktywności²:

- realizacji określonych czynności handlowych,
- prowadzenia działalności zawodowej w sposób rzeczywisty i ciągły³,
- podejmowania działalności w sposób przynoszący zyski i wywiązywania się z podjętych zobowiązań⁴,
- wykonywania działalności we własnym imieniu i na własny rachunek⁵.

¹ Art. L 121-1 C. Comm.: „Sont commerçants ceux qui exercent des actes de commerce et en font leur profession habituelle”.

² J. Mestre *et al.*, *Droit commercial. Droit interne et aspects de droit international*, Paris 2012, s. 217 n.

³ D. Legeais, *Droit commercial et des affaires*, Paris 2012, s. 28; B. Saintourens, *Les conditions d'ouverture après l'ordonnance du 18 décembre 2008*, „Revue de des procédures collectives, civiles et commerciales” 2009, nr 1, s. 40.

⁴ CA Paris, 30 avril 1906, DP 1907, V, 9; 13 janvier 1976, JCP 1977, II, 18576.

⁵ Należy zaznaczyć, że nie są przedsiębiorcami następujące podmioty: pracownik przedsiębiorcy (on działa w imieniu i na rachunek swojego patrona), pracownik zarządzający kapitałem przedsiębiorstwa, pracownik zarządzający oddziałem przedsiębiorstwa lub pełnomocnik; przedstawiciel handlowy, który działa w imieniu jego mocodawcy; zarządcy, prezes, członkowie zarządu

Wedle definicji opracowanej i obowiązującej w doktrynie prawa gospodarczego przedsiębiorcą może być, po pierwsze, osoba fizyczna, której działalność jest zdeterminowana naturą jej aktywności, a po drugie osoba prawna⁶, a dokładniej spółka handlowa, której działalność determinują albo forma, albo przedmiot jej aktywności. Wśród spółek, których działalność przybiera charakter handlowy, należy wskazać we Francji: spółki jawne, komandytowo-akcyjne, z ograniczoną odpowiedzialnością oraz akcyjne⁷.

Ze względu na fakt, że definicja przedsiębiorcy ma niezwykle enigmatyczny charakter, wymaga dookreślenia w dwóch aspektach — po pierwsze należy ustalić, jakie czynności przybierają charakter handlowy, oraz określić, jaki jest ich zakres. Po drugie warto zdefiniować pojęcie działalności zawodowej w celu wskazania jej cech charakterystycznych⁸. Poprzez czynność handlową⁹ należy rozumieć działanie osoby albo spółki, która realizuje w sposób zwyczajowo przyjęty operacje handlowe. Jeśli czynność nie jest realizowana przez przedsiębiorcę, wówczas nie może być uznana za czynność natury handlowej, jeśli jednak została podjęta w celu gospodarczym, może za taką uchodzić¹⁰. Czynności handlowe zostały wskazane przez ustawodawcę w art. L 110-1¹¹ i L 110-2¹² ko-

spółki, zarządcy spółek z ograniczoną odpowiedzialnością (oni bowiem działają w imieniu spółki, która jest przedsiębiorcą). Por. Com., 29 octobre 1979, Bull. civ. IV, n° 166; 24 octobre 1995, Bull. civ. IV, n° 248; CA Paris, 27 septembre 1996, RJC 1997, s. 161, note Vincent; D. Legeais, *op. cit.*, s. 28–29; Y. Reinhard, S. Thomasset-Pierre, C. Nourissat, *Droit commercial. Actes de commerce-Commerçants-Fonds de commerce-Concurrence-Consommation*, Paris 2012, s. 301–302.

⁶ B. Petit, *Droit commercial*, Paris 2011, s. 30.

⁷ Art. L. 210-1 C. Comm.: „Le caractère commercial d’une société est déterminé par sa forme ou par son objet. Sont commerciales à raison de leur forme et quel que soit leur objet, les sociétés en nom collectif, les sociétés en commandite simple, les sociétés à responsabilité limitée et les sociétés par actions”;

⁸ Com., 1 oct. 1997, RTD com. 1998. 13, obs. J. Derruppé.

⁹ <http://www.dictionnaire-juridique.com/definition/acte-de-commerce.php> (dostęp: 26.08.2015). Com. 15 novembre 2005 BICC n°635 du 1er mars 2006.

¹⁰ Com. 15 novembre 2005. BICC n°635 du 1er mars 2006.

¹¹ Art. L 110-1 C. Comm.: „La loi répute actes de commerce: 1° Tout achat de biens meubles pour les revendre, soit en nature, soit après les avoir travaillés et mis en oeuvre; 2° Tout achat de biens immeubles aux fins de les revendre, à moins que l’acquéreur n’ait agi en vue d’édifier un ou plusieurs bâtiments et de les vendre en bloc ou par locaux; 3° Toutes opérations d’intermédiaire pour l’achat, la souscription ou la vente d’immeubles, de fonds de commerce, d’actions ou parts de sociétés immobilières; 4° Toute entreprise de location de meubles; 5° Toute entreprise de manufactures, de commission, de transport par terre ou par eau; 6° Toute entreprise de fournitures, d’agence, bureaux d’affaires, établissements de ventes à l’encan, de spectacles publics; 7° Toute opération de change, banque, courtage, activité d’émission et de gestion de monnaie électronique et tout service de paiement; 8° Toutes les opérations de banques publiques; 9° Toutes obligations entre négociants, marchands et banquiers; 10° Entre toutes personnes, les lettres de change”.

¹² Art. L 110-2 C. Comm.: „La loi répute pareillement actes de commerce: 1° Toute entreprise de construction, et tous achats, ventes et reventes de bâtiments pour la navigation intérieure et extérieure; 2° Toutes expéditions maritimes; 3° Tout achat et vente d’agrès, apparaux et avitaillements; 4° Tout affrètement ou nolisement, emprunt ou prêt à la grosse; 5° Toutes assurances et autres

deksu handlowego w postaci niezwykle rozbudowanego katalogu, samej definicji przedmiotowej czynności kodeks jednak nie podaje, pozostawiając ten obszar do interpretacji orzecznictwu. Wedle judykatury czynność handlowa polega zatem na uczestniczeniu osoby w przepływie dóbr lub usług w oczekiwaniu na uzyskanie zysku z podjętego przez nią działania¹³.

Obecnie we francuskiej doktrynie prawa handlowego zauważa się dążenie do stworzenia klarownej definicji podmiotu działającego w sposób profesjonalny — przedsiębiorcy. W tym celu bierze się pod uwagę konieczność spełnienia przez niego ogólnych kryteriów przedsiębiorczości, z których trzy przybierają decydujące znaczenie: kryterium spekulacji, przepływu kapitału oraz przedsiębiorstwa¹⁴.

W przypadku pierwszego z kryteriów należy zaznaczyć, że zostało ono stworzone, by zwrócić uwagę na fakt, że działalność gospodarcza powinna przynosić zyski, a zatem przedsiębiorca, który ją wykonuje, zawsze spodziewa się uzyskania określonych korzyści. Zważywszy na tę konstatację, w XIX stuleciu powstała szczególna teoria przedsiębiorczości, zgodnie z którą wszelkie operacje, nieposiadające charakteru przysparzającego, pozostawały poza obszarem prawa gospodarczego.

Kolejne z kryteriów w postaci przepływu kapitału¹⁵ stanowi odzwierciedlenie faktu, że dokonywana przez przedsiębiorcę czynność handlowa to akt, który polega na pośredniczeniu w przepływie towarów od momentu ich produkcji aż do konsumpcji (a tym samym wyraża się w swobodnym przepływie ulokowanego w ten sposób kapitału). W doktrynie zwraca się uwagę, że kryterium to ulega niebezpiecznemu rozszerzeniu poprzez wkomponowywanie w jego zakres coraz bardziej rozbudowanego katalogu czynności, których handlowy charakter w rzeczywistości pozostaje wątpliwy.

Z kolei ostatnie z przedstawionych kryteriów — kryterium przedsiębiorstwa, pozostaje nieścisłe i budzi rozbieżności interpretacyjne. Brakuje bowiem jednolitej definicji przedsiębiorstwa. Istnieją tendencje do zbyt szerokiego lub przeciwnie, zawężającego określania jego zakresu (na przykład poprzez pomijanie specjalnych reguł obowiązujących choćby w prawie pracy czy w prawie cywilnym). Ponadto należy zaznaczyć, że mimo iż przedsiębiorstwo stanowi zbiorowość, która zwykle łączy wiele osób, zachowuje ono jednak określoną strukturę, na czele której występuje, posiadający szeroki zakres uprawnień, przedsiębiorca.

W doktrynie prawa gospodarczego podkreśla się zatem, że aby działalność przedsiębiorcy miała charakter profesjonalny, musi być wykonywana w sposób

contrats concernant le commerce de mer; 6° Tous accords et conventions pour salaires et loyers d'équipages; 7° Tous engagements de gens de mer pour le service de bâtiments de commerce”.

¹³ *Droit commercial, Mémento...*, s. 15.

¹⁴ J. Vallansan, P. Cagnoli, L. Fin-Langer, *Difficultés des entreprises, Commentaire article par article du Livre VI du Code du commerce*, Paris 2012, s. 48; J.-P. Colson, P. Idoux, *Droit public économique*, Paris 2010, s. 71–72 i s. 825–826; J.-Y. Chérot, *Droit public économique*, Paris 2007, s. 147 n.

¹⁵ Za twórcę tego kryterium uchodzi Thaler.

rzeczywisty, a sama deklaracja, że podejmuje się on prowadzenia aktywności tego rodzaju nie ma jeszcze charakteru wiążącego, zyskuje go dopiero z momentem jej urzędowego poświadczenia poprzez wpis do rejestru handlowego. Istnieją pewne trudności, by właściwie zdefiniować działalność realizowaną w sposób profesjonalny, najczęściej określa się ją jednak jako aktywność wykonywaną w celu dostarczenia źródła utrzymania¹⁶. Ponadto działalność przedsiębiorcy ma być wykonywana w sposób zwyczajowy, a więc musi polegać na powtarzaniu w sposób systematyczny pewnych czynności¹⁷. Jeśli chodzi o zawodowy charakter działalności gospodarczej, to zdaniem niektórych autorów wymaga ona prowadzenia zorganizowanego przedsiębiorstwa albo co najmniej posiadania aktywów i klienteli. Nie jest to jednak interpretacja, którą przyjmują sądy, gdyż kwalifikują one przykładowo w charakterze przedsiębiorcy spekulanta, czyli podmiot, który aktywnie uczestniczy w obrocie gospodarczym na rynku finansowym poprzez udział w operacjach finansowych, a który przecież nie prowadzi przedsiębiorstwa ani nie posiada aktywów czy klienteli¹⁸.

KATEGORIE PRZEDSIĘBIORCÓW

Zważywszy na sposób sformalizowania procedury rejestracyjnej, zróżnicowania rodzaju obowiązków i ulg, a także kapitału, jakim dysponują przedsiębiorcy we francuskim prawie handlowym, wyodrębnia się ich następujące kategorie¹⁹:

- 1) przedsiębiorcy prawni i faktyczni,
- 2) przedsiębiorcy w pełnym wymiarze i mikroprzedsiębiorcy,
- 3) przedsiębiorcy dysponujący aktywami handlowymi oraz tacy, którzy ich nie posiadają,
- 4) małżonkowie przedsiębiorców.

Przedsiębiorcami prawnymi są ci, którzy wykonują działalność gospodarczą w sposób zawodowy i osobiście, a ponadto są zarejestrowani w rejestrze handlowym i spółek. Przedmiotowy wpis umożliwia im korzystanie ze statusu przedsiębiorcy, a także stanowi o przysługujących im korzyściach oraz zobowiązaniach. Z kolei przedsiębiorcami o charakterze faktycznym pozostają ci, którzy wykonują działalność handlową w sposób profesjonalny i osobisty, ale nie czynią zadość obowiązkowi wpisu do właściwego rejestru. Taka sytuacja może być spowodowana albo poprzez zaniedbanie uczynienia zadość wpisowi (jeśli wykonywana działalność ma charakter legalny), albo stanowi wynik celowego zanie-

¹⁶ B. Petit, *op. cit.*, s. 30; Paris, 13 janv. 1976, JCP 1977.II.18576, note Boitard, n 6; D. Legeais, *op. cit.*, Paris 2012, s. 28.

¹⁷ F. Pollaud-Dulian, *L'habitude en droit commercial, Études a la memoire d'A. Sayag*, Paris 1997, s. 349; Comm. 2 oct. 1985, JCP 1985.IV.352, Bull. Civ., IV, n 227.

¹⁸ M. Pedamon, H. Kenfack, *Droit commercial. Commerçants et fonds de commerce. Concurrence et contrats du commerce*, Paris 2011, s. 90.

¹⁹ Podział podają za: M. Pedamon, H. Kenfack, *op. cit.*, s. 94 n.

chania, uwarunkowanego nielegalnym sposobem jej prowadzenia²⁰. Zasadniczą konsekwencją deficytu wpisu w rejestrze jest brak statusu przedsiębiorcy wobec osób trzecich i wobec administracji publicznej²¹, a tym samym również deficyt określonych kategorii praw oraz korzyści.

Przedsiębiorcą w pełnym wymiarze jest każdy przedsiębiorca prawny. Z kolei mikroprzedsiębiorcą jest przedsiębiorca indywidualny w rozumieniu ustawy o modernizacji gospodarki z 4 sierpnia 2008 roku²². Należy podkreślić, że status mikroprzedsiębiorcy jest zarezerwowany wyłącznie dla osób fizycznych²³. Wskazany podmiot bywa także określany we francuskim prawie handlowym jako „autoprepreneur”, a jego działalność handlowa może mieć charakter podstawowy lub uzupełniający. Ta kategoria przedsiębiorców jest zobowiązana do spełniania następujących warunków:

— funkcjonowania w ramach specjalnego reżimu podatkowego dla mikroprzedsiębiorstw (zwłaszcza w przypadku, gdy ich działalność polega na sprzedaży towarów lub usług, ewentualnie dostawie produktów pierwszej potrzeby);

— podporządkowania specjalnemu reżimowi mikrospołecznemu, polegającemu na przelewie składek socjalnych w określonej wysokości, obliczanych na podstawie liczby prowadzonych spraw w ustalonym okresie obliczeniowym (miesiąc lub trymestr);

— podlegania specjalnemu reżimowi mikrofiskalnemu, który polega na wolnym przelewie podatków w zależności od osiągniętego dochodu, obliczonego na podstawie liczby spraw w odpowiednim okresie rozliczeniowym.

Wskazane powyżej szczególne uprawnienia skłaniają do wniosku, że mikroprzedsiębiorcy stanowią grupę uprzywilejowaną: po pierwsze, zostają zwolnieni z płacenia podatku VAT, ponadto są czasowo zwalniani z wnoszenia niektórych opłat gruntowych. Począwszy od 19 grudnia 2014 roku, mikroprzedsiębiorcy mają jednak obowiązek dokonywania wpisu do repertorium zawodów lub rejestru handlowego i spółek i nie mogą już korzystać ze zwolnienia od dokonania wpisu, który wprowadzała ustawa o modernizacji gospodarki z 2008 roku²⁴. Ponadto mikroprzedsiębiorstwo nie ma obowiązku prowadzenia ksiąg rachunkowych w skali roku. Obowiązek ten został zastąpiony wymogiem prowadzenia księgi wskazującej wysokość wpływów i źródła dochodów przedsiębiorstwa.

Należy podkreślić, że co do zasady przedsiębiorcy dysponują zwykle określonym kapitałem produkcyjnym, który odzwierciedla się w posiadaniu pewnej ilości dóbr ruchomych, niezbędnych przede wszystkim dla

²⁰ Przykładem takiej działalności może być choćby spekulacja giełdowa czy też prowadzenie działalności handlowej przez funkcjonariusza publicznego wbrew prawu.

²¹ Ch. Cabanes, B. Neveu, *Droit de la concurrence dans les contrats publics*, Paris 2008, s. 23.

²² LOI n° 2008-776 du 4 août 2008 de modernisation de l'économie, <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000019283050> (dostęp: 26.08.2015).

²³ *Droit commercial, Mémento...*, s. 72.

²⁴ Art. L 123-1-1 C. Comm. i Loi 96- 603 du 5-7-1996 art.19, V abrogés par la loi 2014-626 du 18-6-2014 art. 27, I i II; M. Pedamon, H. Kenfack, *op. cit.*, s. 95–96.

zaspokojenia potrzeb ich klientów²⁵. Jednocześnie warto podkreślić, że istnieje również taka kategoria przedsiębiorców, którzy są pozbawieni środków finansowych do własnej dyspozycji. Niestety, jest to kategoria niezwykle zróżnicowana ze względu na fakt, że w jej zakres wchodzi zarówno przedsiębiorcy prawni, jak i faktyczni. Wśród nich można wymienić dzierżawców — zarządców, którzy dysponują kapitałem osób trzecich, a także tych, którzy zarządzają przedsiębiorstwami handlowymi i są z nimi powiązani poprzez kontakty z klientelą tych ostatnich, oraz niezależnych dystrybutorów. Fakt, że wyodrębnione kategorie przedsiębiorców nie generują w sposób bezpośredni zysków związanych z eksploatacją kapitału, nie pozbawia ich statusu podmiotów prawa gospodarczego.

Spoglądając na uwarunkowania prawne występujące obecnie we francuskim prawie gospodarczym, należy podkreślić, że w obszarze przedsiębiorczości nie funkcjonują regulacje, które dyskryminowałyby osoby fizyczne ze względu na płeć. A zatem kobiety będące przedsiębiorcami mają ten sam zakres praw oraz te same obowiązki, a w konsekwencji status prawny analogiczny do mężczyzn. Jednocześnie warto zaznaczyć, że owa równość nie zawsze była tak oczywista, zwłaszcza uwzględniając długotrwały proces ewolucji francuskich regulacji. Jednym z pierwszych aktów normatywnych, modyfikującym reżimy małżeńskie w celu zrównania statusu małżonków na płaszczyźnie prawa gospodarczego, była ustawa z 13 lipca 1965 roku²⁶. Na podstawie tej regulacji zamężna kobieta mogła prowadzić działalność gospodarczą bez uprzedniego uzyskania zgody małżonka czy też konieczności uwzględnienia jego sprzeciwu w tej mierze. Wraz z wprowadzeniem kolejnego aktu — ustawy z 10 lipca 1982 roku²⁷, dokonano dalszych modyfikacji, stwierdzając, że małżonek przedsiębiorcy nie może zostać uznany za przedsiębiorcę, chyba że sam prowadzi działalność gospodarczą i czyni to w sposób niezależny od swojego współmałżonka²⁸. Ta formuła stanowiła dowód, że status prawny małżonków zmierzał w kierunku ujednoczenia, ponieważ każdy z nich miał odtąd prawo prowadzić własną działalność gospodarczą, zyskując w ten sposób status samoistnego przedsiębiorcy.

Na podstawie art. L. 121-4 francuskiego kodeksu handlowego, zgodnie ze zmianami wprowadzonymi nowelą z 2 sierpnia 2005 roku: „Małżonek dyrektora przedsiębiorstwa rzemieślniczego, handlowego lub wolnego, który wykonuje w sposób stały działalność zawodową, wybiera jeden z następujących reżimów: współmałżonka — współpracownika, współmałżonka — pracownika, współmał-

²⁵ *Ibidem*, s. 96–97.

²⁶ Loi n° 65-570 du 13 juillet 1965 portant réforme des régimes matrimoniaux, <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006068258&dateTexte=20110401> (dostęp: 26.08.2015).

²⁷ Loi n° 82-596 du 10 juillet 1982 relative aux conjoints d’artisans et de commerçants travaillant dans l’entreprise familiale, <http://legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000319969> (dostęp: 26.08.2015).

²⁸ Loi n° 82-596 du 10 juillet 1982 relative aux conjoints d’artisans et de commerçants travaillant dans l’entreprise familiale, <http://legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000319969> (dostęp: 26.08.2015).

żonka — współnika²⁹). Wskazane reżimy prawne różnicują, akcentując w sposób zdecydowany, zarówno zakres, jak i stopień współpracy między małżonkami, zwłaszcza w temacie eksploatacji dóbr i zasobów w strukturze przedsiębiorstwa. Jednocześnie należy podkreślić, że w przypadku gdy jeden ze współmałżonków decyduje się na prowadzenie własnej działalności gospodarczej (w sposób niezależny), aktualnie w prawie francuskim zyskuje identyczną pozycję prawną jak jego małżonek (zarówno kobieta, jak i mężczyzna mają analogiczne prawa i zobowiązania z momentem uzyskania statusu przedsiębiorcy).

OBOWIĄZKI PRZEDSIĘBIORCÓW

Należy zaznaczyć, że teoretycy francuskiego prawa gospodarczego, w zasadzie jednomyślnie, wśród obowiązków wykonywanych przez przedsiębiorcę wskazują następujące czynności³⁰:

— obowiązek wystawiania faktur dla podmiotów funkcjonujących w profesjonalnym obrocie gospodarczym³¹,

— używanie konta bankowego³², związane z koniecznością wykonywania pewnej liczby operacji finansowych (w formie przelewów lub za pośrednictwem czeków),

— w przypadku upadłości, wymóg złożenia właściwego bilansu, który uruchamia odpowiednią procedurę,

— konieczność dokonania wpisu, związanego z rozpoczęciem prowadzenia działalności gospodarczej do właściwego rejestru handlowego i spółek³³,

— prowadzenie księgowości³⁴.

Wśród obowiązków, które spoczywają na przedsiębiorcy, najważniejsze w przedstawionym katalogu są dwa ostatnie, a zatem wpis do rejestru handlowe-

²⁹ Art. L 121-4: „Le conjoint du chef d’une entreprise artisanale, commerciale ou libérale qui y exerce de manière régulière une activité professionnelle opte pour l’un des statuts suivants: 1° Conjoint collaborateur 2° Conjoint salarié; 3° Conjoint associé; <http://legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?cidTexte=LEGITEXT000005634379&idArticle=LEGIARTI000006219182&dateTexte=&categorieLien=cid> (dostęp: 26.08.2015).

³⁰ Katalog przyjmuję za: D. Legeais, *op. cit.*, s. 34–35. Por. J. Mestre *et al.*, *op. cit.*, s. 236 n.

³¹ Art. L 441-3 CdC: „Tout achat de produits ou toute prestation de service pour une activité professionnelle doivent faire l’objet d’une facturation”.

³² Art. L 123-24 CdC: „Tout commerçant est tenu de se faire ouvrir un compte dans un établissement de crédit ou dans un bureau de chèques postaux”.

³³ *Droit commercial, Mémento...*, s. 26; CA Grenoble 27-9-2012 n°12/00933; Rev. proc. coll. 2012 n° 6 § 222, note Lebel.

³⁴ Wedle art. L 123-14 al. 1 C. comm.: „Roczne sprawozdania finansowe powinny być regularne, prawdziwe oraz powinny stanowić rzeczywisty obraz stanu majątkowego, sytuacji finansowej oraz zysku przedsiębiorstwa”. Należy zaznaczyć, że na podstawie tego przepisu przedstawiciele doktryny prawa gospodarczego zwracają uwagę na fakt, iż prowadzenie działalności księgowej powinno przebiegać na podstawie trzech następujących zasad: regularności, prawdziwości oraz zgodności ze stanem rzeczywistym. Por. Y. Reinhard, S. Thomasset-Pierre, C. Nourissat, *op. cit.*, s. 335.

go³⁵ oraz prowadzenie działalności księgowej. Celem pierwszego zobowiązania, którego istota polega na formalnej rejestracji nowego podmiotu, jest uprawnienie osób trzecich do uzyskania informacji dotyczących przedsiębiorcy. Funkcjonowanie przedmiotowego rejestru reguluje dekret z 30 maja 1984 roku³⁶, uzupełniony następnie przez zarządzenie z 9 lutego 1988 roku³⁷, które dotyczy warunków dokonania wpisu i wynikających z tego faktu konsekwencji prawnych. Należy podkreślić, że niezwykle istotne okazały się również postanowienia najnowszej regulacji — dekretu z 1 lutego 2005 roku, którego bezpośrednim celem była modyfikacja rozwiązań dotyczących dotychczasowej struktury rejestru oraz wprowadzenie możliwości dokonywania wpisu w formie elektronicznej³⁸.

Wedle art. L 123-8 kodeksu handlowego zgłoszenie żądania wpisu powinno zostać sformułowane przez przedsiębiorcę nie później niż w terminie 15 dni od rozpoczęcia działalności handlowej³⁹. Wpis może być również dokonany w miesiącu, który poprzedza datę rozpoczęcia działalności handlowej. Należy zaznaczyć, że kiedy *dossier* z żądaniem wpisu jest kompletne, uzyskuje ono status „w oczekiwaniu na wpis”⁴⁰. W przypadku gdy przedłożone *dossier* w wyniku kontroli urzędnika zostanie uznane za kompletne (gdy spełnia wszelkie wymogi formalne), wówczas w terminie 5 dni od złożenia żądania wpisu przez przedsiębiorcę urzędnik jest zobowiązany go dokonać. Czynność ta jest dokonywana poprzez nadanie numeru przedmiotowemu *dossier* w kancelarii sądowej oraz osobno na egzemplarzu przeznaczonym do wpisu⁴¹.

³⁵ D. Legeais, *op. cit.*, s. 35.

³⁶ Décret n°84-406 du 30 mai 1984 relatif au registre du commerce et des sociétés, http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexteArticle.do;jsessionid=1C4C120C089597746305AAF653D306B7.tp-djo14v_3?cidTexte=JORFTEXT000000882403&idArticle=LEGIARTI000006541979&dateTexte=19840531&categorieLien=cid (dostęp: 8.09.2015).

³⁷ Arrêté du 9 février 1988 RELATIF AU REGISTRE DU COMMERCE ET DES SOCIÉTÉS; http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=09D46FC472BACD-9BA42E94CAD059727D.tpdjo05v_1?cidTexte=JORFTEXT000000291022&dateTexte=19880212 (dostęp: 8.09.2015).

³⁸ F. Dekeuwer-Defossez, E. Blary-Clement, *Droit. Commercial. Activité commerciales, commerçants, fonds de commerce, concurrence, consommation*, Paris 2007, s. 35.

³⁹ *Droit commercial, Mémento...*, s. 31; Art. L 123-8, al. 1: „La personne assujettie à immatriculation qui n’a pas requis cette dernière à l’expiration d’un délai de quinze jours à compter du commencement de son activité, ne peut se prévaloir, jusqu’à immatriculation, de la qualité de commerçant tant à l’égard des tiers que des administrations publiques. Toutefois, elle ne peut invoquer son défaut d’inscription au registre pour se soustraire aux responsabilités et aux obligations inhérentes à cette qualité”.

⁴⁰ D. Legeais, *op. cit.*, s. 41 n.

⁴¹ Numer składa się m.in. z oznaczenia RCS oraz innych danych: litery A, w przypadku osoby fizycznej, litery B w przypadku osoby prawnej przedsiębiorcy lub grupy interesów ekonomicznych, litery C jeśli chodzi o grupę interesów ekonomicznych, litery D jeśli dotyczy osoby prawnej innej niż grupa interesów ekonomicznych oraz odpowiednio z numeru identyfikacyjnego.

Swoistym *novum* jest możliwość dokonywania od 2005 roku⁴² wpisu w formie elektronicznej, przy zastosowaniu bezpiecznego podpisu elektronicznego. Żądanie wpisu do rejestru powinno być przekazane przez Centrum Formalności Biznesowych (Centre de Formalités des Entreprises)⁴³, które nadzoruje czynności prawne podejmowane między przedsiębiorcami, a administracją państwową oraz innymi podmiotami prawa (na przykład przedsiębiorstwami publicznymi o charakterze administracyjnym, zbiorowościami lokalnymi, osobami prywatnymi funkcjonującymi w strukturach administracji publicznej, organizacjami społecznymi). Dzięki aktywności Centrum możliwość dokonania wpisu została znacznie uproszczona i odbywa się w jednym miejscu, w formie jednego dokumentu, zamiast składania licznych deklaracji administracyjnych.

Co istotne, struktura rejestru handlowego i spółek podlega stałym modyfikacjom, a jego aktualizacja może dotyczyć zmiany, uzupełnienia lub poprawy danych, które zostały wpisane do niego wcześniej⁴⁴. Wpisy modyfikujące mają niezwykle istotne znaczenie, zwłaszcza gdy dotyczą zdolności przedsiębiorcy do wykonania określonych czynności handlowych lub braku kompetencji w tym zakresie. Jeśli przedsiębiorca zakończył działalność, informacja o tym zdarzeniu powinna zostać sformułowana w terminie miesiąca od wystąpienia przedmiotowego stanu faktycznego i przedłożona w postaci żądania wykreślenia z przedmiotowego rejestru.

W przypadku przedsiębiorcy wpis do rejestru ma charakter obligatoryjny, a jego brak uniemożliwia powoływanie się na posiadanie przedmiotowego statusu wobec osób trzecich. Zobowiązania, które wynikają z wpisu do rejestru handlowego i spółek, mają charakter obligatoryjny, a ich nieprzestrzeganie przez przedsiębiorcę naraża go na sankcje cywilne lub karne⁴⁵. W przypadku gdy doszło do

⁴² Décret n°2005-77 du 1 février 2005 modifiant le décret n° 84-406 du 30 mai 1984 relatif au registre du commerce et des sociétés et le décret n° 58-1345 du 23 décembre 1958 relatif aux agents commerciaux, <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006051217> (dostęp: 8.09.2015).

⁴³ Loi n° 94-126 du 11 février 1994 relative à l'initiative et à l'entreprise individuelle, <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT00000165840> (dostęp: 8.09.2015); Décret n°81-257 du 18 mars 1981 créant des centres de formalités des entreprises, http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=4963D0ADF5DF736A57585DC9F9482A73.tpdjo-04v_3?cidTexte=JORFTEXT000000684876&dateTexte=19810322 (dostęp: 10.09.2015).

⁴⁴ Regulacje dotyczące możliwości modyfikacji informacji zawartych w rejestrze handlowym są zawarte w przepisach od art. R 123-43 do art. R 123-50 C. Comm.

⁴⁵ Początkowo przewidywano dwie sankcje na podstawie ordonansu z 27 grudnia 1958 roku. Pierwsza dotyczyła przedsiębiorcy, który nie wypełnił wymogu terminowego wpisu do rejestru (15 dni). Druga odnosiła się do przedsiębiorcy, który, działając w złej wierze, złożył nieprawdziwe deklaracje. Można było wówczas zastosować karę grzywny, kary poprawcze lub pozbawić przedsiębiorcę prawa głosowania; Ordonnance n°58-1352 du 27 décembre 1958 réprimant certaines infractions en matière de registre du commerce, <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000705344&dateTexte> (dostęp: 10.09.2015). Obecnie sankcje cywilne, które przewiduje ustawodawca, zostały zawarte w dwóch przepisach: art. L 123-3 oraz art. L 123-9 C.

opublikowania istotnych informacji, które nie są prawdziwe, powstaje obowiązek naprawienia szkody, powstałej w ten sposób wobec osób trzecich.

Obowiązek wpisu do rejestru obejmuje następujące podmioty: osoby fizyczne będące przedsiębiorcami, spółki i grupy interesów ekonomicznych, które mają siedzibę na terytorium departamentu francuskiego, posiadające osobowość prawną spółki handlowe, których siedziba jest usytuowana poza departamentem francuskim, przedsiębiorstwa publiczne o charakterze przemysłowym lub handlowym, osoby prawne, których wpis jest przewidziany przez przepisy odrębne i odpowiednie regulacje (na przykład europejskie ugrupowania interesów ekonomicznych), przedstawicielstwa handlowe albo agencje handlowe, zrzeczenia albo publiczne przedsiębiorstwa zagraniczne usytuowane w departamencie francuskim. Należy zaznaczyć, że rejestr lokalny jest prowadzony w każdym sądzie gospodarczym lub w sądzie wyższej instancji. Zawiera on alfabetyczny spis podmiotów do niego wpisanych, indywidualne akta, a dla osób prawnych *dossier*, w którym figurują ściśle określone informacje, dotyczące m.in. statutu oraz kierownictwa przedmiotowego podmiotu prawnego.

Drugim z najistotniejszych obowiązków przedsiębiorcy pozostaje prowadzenie ksiąg handlowych określonych, co do ich formy w kodeksie handlowym. W orzecznictwie podkreśla się, że przedsiębiorca, który nie czyni zadość wskazanemu obowiązkowi, naraża się na sankcje karne. Według bowiem art. L 132-12⁴⁶ kodeksu handlowego „Każda osoba fizyczna lub prawna będąca przedsiębiorcą powinna prowadzić rejestr księgowy na podstawie zapisów księgowych dotyczących majątku przedsiębiorstwa”. Z tego nieco enigmatycznego stwierdzenia kodeksowego wynika w praktyce zobowiązanie przedsiębiorcy do prowadzenia następujących ksiąg: dziennika, tak zwanej wielkiej księgi oraz spisu⁴⁷. Pierwsza z nich stanowi periodyczne utrwalenie dokonywanych transakcji, a zatem odzwierciedla obieg majątku przedsiębiorstwa (operacja po operacji, dzień po dniu). W tym celu zapisom podlegają wszystkie operacje finansowe, a w rejestrze określa się pochodzenie każdej wykonanej transakcji. Natomiast wielka księga stanowi zestawienie rachunków przedsiębiorstwa. Utrwała się w niej otwarcie i funkcjonowanie wszelkich rozliczeń o charakterze rachunkowym, uzupełnia ona zapisy wykonywane w księdze — dzienniku. Z kolei w księdze — spisie dokonuje się zestawienia wszelkich aktywów i pasywów przedsiębiorstwa, stanowi ona zatem

Comm. i dotyczą odpowiednio konsekwencji powstałych w związku z błędem dokonany przy wpisie przedsiębiorcy lub błędem popełnionym przy wpisie modyfikującym w rejestrze. Natomiast sankcja karna dotyczy ukrycia działalności gospodarczej przez przedsiębiorcę, co stanowi występki zagrożony karą trzech lat pozbawienia wolności oraz grzywną w wysokości 45 tys. Euro (art. L 8221-1 i art. L 8224-1 C. T.).

⁴⁶ Art. L 132-12 CdC: „Toute personne physique ou morale ayant la qualité de commerçant doit procéder à l'enregistrement comptable des mouvements affectant le patrimoine de son entreprise. Ces mouvements sont enregistrés chronologiquement”.

⁴⁷ J. Mestre *et al.*, *op. cit.*, s. 242–244; B. Petit, *op. cit.*, s. 51; Y. Reinhard, S. Thomasset-Pierre, C. Nourissat, *op. cit.*, s. 334.

swoiste powielenie rachunków, które przedsiębiorca wykreował poprzez swoją działalność w okresie roku. Poza prowadzeniem wskazanych ksiąg handlowych istnieje obowiązek tworzenia innych dokumentów księgowych, przede wszystkim bilansu, rachunku zysków oraz aneksu⁴⁸. Te dokumenty muszą ulegać archiwizacji przez okres 10 lat⁴⁹.

PODSUMOWANIE

Analizując status przedsiębiorcy we francuskim prawie gospodarczym, należy stwierdzić, że pewne wątpliwości dotyczą już interpretacji samego pojęcia przedsiębiorca i stanowią przedmiot pogłębionych rozważań zarówno w płaszczyźnie doktrynalnej, jak i z perspektywy orzecznictwa. Obecnie nie budzi wątpliwości fakt, że przedsiębiorcą jest podmiot, który wykonuje swoją działalność w postaci czynności handlowych, a jego aktywność przybiera charakter zawodowy. Ustawodawca sam wyznacza zatem obszar aktywności przedsiębiorcy, wskazując, jakie jej formy może on realizować, a ponadto zakłada, że działalność ta musi przybierać charakter profesjonalny, co determinuje jej powtarzalność. Rozróżnienie podmiotowe przedsiębiorców na dwie kategorie (osoby fizyczne oraz prawne — spółki handlowe) rodzi przekonanie, że spektrum podejmowanej przez nich działalności gospodarczej jest niezwykle szerokie i zróżnicowane, a konieczność uczynienia zadość podstawowemu wymogowi formalnemu w postaci dokonania ich wpisu do rejestru handlowego i spółek sugeruje, że podmioty funkcjonujące w obrocie publicznoprawnym, realizują, dokonywane w jego obszarze, operacje w sposób wiarygodny i zgodny z wymogami obowiązującego prawa.

Zmiany w regulacjach z zakresu prawa gospodarczego, których najbardziej jaskrawym przykładem pozostaje ustawa o modernizacji gospodarki z 2008 roku (Loi de modernisation d'économie), należy ocenić pozytywnie. Postanowienia nowego unormowania mają na celu przede wszystkim odblokowanie gospodarki w zakresie tworzenia nowych podmiotów prawa (na przykład mikroprzedsiębiorców) i ożywienie gospodarcze. Elastyczność ustawodawcy francuskiego we wspieraniu nowych form przedsiębiorczości wyraża się na wielu płaszczyznach, jak choćby poprzez wprowadzenie ulg (zwłaszcza podatkowych i socjalnych) czy redukcję skomplikowanych procedur administracyjnych itd. Należy także podkre-

⁴⁸ Por. B. Petit, *op. cit.*, s. 52–53. Bilans stanowi zastawienie aktywów i pasywów przedsiębiorstwa w odróżnieniu od tak zwanego kapitału własnego przedsiębiorstwa (art. R. 123-181 C. Comm.). Rachunek zysków to podsumowanie uzyskania produktów i poniesienia ciężarów prowadzonej działalności (koszty amortyzacji) lub strat, które zostały zarejestrowane w bilansie (Art. L. 123-13, al. 2 C. Comm.), a aneks stanowi uzupełnienie informacji zawartych w bilansie i na rachunku (Art. R. 123-195 C. Comm., et s.).

⁴⁹ Art. L.123-22, al. 2 C. Comm.: „Les documents comptables et les pièces justificatives sont conservés pendant dix ans”.

ślić, że ewolucja statusu przedsiębiorcy przybiera szerszy wymiar, wraz z wprowadzeniem do kodeksu handlowego noweli z 2005 roku zniesiono bowiem wszelkie utrudnienia w prowadzeniu działalności gospodarczej przez współmałżonka przedsiębiorcy (niezależnie od tego, czy działa on w charakterze jego wspólnika, czy współpracownika, a nawet wówczas, kiedy funkcjonuje jako podmiot prowadzący niezależną działalność gospodarczą). Niewątpliwie to zróżnicowanie reżimów należy ocenić pozytywnie, zakłada ono bowiem możliwość współpracy o odmiennym stopniu zaangażowania małżonków, a jednocześnie zrównuje ich pozycję względem siebie.

Analizując katalog obowiązków przedsiębiorcy, można odnieść wrażenie, że nie jest on zanadto rozbudowany, a prowadzenie działalności gospodarczej poza pewnymi uzasadnionymi zobowiązaniami, którym musi się podporządkować, nie jest skomplikowane. Tymczasem dogłębne spojrzenie na charakter przedmiotowych obowiązków pozwala zwrócić uwagę na zróżnicowanie ich rangi. Niewątpliwie do najbardziej istotnych należy zaliczyć: wpis do rejestru handlowego i spółek oraz prowadzenie działalności księgowej. Nie ma wątpliwości, że ich celem jest przede wszystkim zabezpieczenie pewności obrotu gospodarczego (poprzez ujawnienie w rejestrze podmiotu wykonującego działalność gospodarczą) oraz jego przejrzystości, a ponadto również bezpieczeństwa finansowego w zakresie operacji finansowych, dokonywanych przez podmioty uczestniczące w wymianie handlowej na różnych płaszczyznach. Celem księgowania operacji finansowych, dokonywanych przez przedsiębiorców, jest przecież eliminowanie nadużyć, które mogą się pojawiać w trakcie podejmowania i wykonywania określonych czynności handlowych, a także określenie kondycji finansowej przedsiębiorstwa, a w konsekwencji kontynuacja lub zaniechanie prowadzenia działalności gospodarczej. Księgowość staje się w tym przypadku probierzem efektywności przedsiębiorcy i płynności finansowej przedsiębiorstwa. Ponadto należy zaznaczyć, że niektóre z obowiązków pozostają ściśle sformalizowane (wystawianie faktur, prowadzenie działalności księgowej), z kolei inne przeciwnie, nie zyskują takiego charakteru, choć są równie istotne (dokonywanie operacji finansowych za pomocą odrębnego konta bankowego).

Wydaje się, że ustawodawca francuski celowo wyznacza ściśle skonkretyzowany katalog zobowiązań, które musi spełnić przedsiębiorca. Dzieje się tak po pierwsze dlatego, by jego aktywność zachowała pewną dozę przejrzystości i była transparentna wobec osób trzecich, które funkcjonują w obrocie gospodarczym oraz zawierają określone transakcje z przedsiębiorcami. Po drugie natomiast niewątpliwie wykonywanie czynności administracyjnych nie powinno przysłaniać zasadniczego celu oraz rodzaju prowadzonej przez przedsiębiorcę działalności gospodarczej.

REMARKS ON THE STATUS OF AN ENTREPRENEUR IN FRENCH COMMERCIAL LAW

Summary

The main objective of the article was to determine the status of an entrepreneur in French commercial law. The starting point for the preliminary study was an analysis of the very notion of “entrepreneur” in order to later indicate the most characteristic categories of entrepreneurs (also newly established entities, such as microentrepreneurs) and their typical features. Separate comments focused on the characteristics of the catalogue of obligations of the subject category of entities, functioning within commercial law, especially with reference to the two most important: entry to the register of entrepreneurs and companies and carrying out accounting activity.